

บันทึก หมอในป่า

ฉากรชีวิตต่อชีวิต จากความทรงจำ
ในประวัติศาสตร์หน้าหนึ่งของประชาชน

★ พัทธ์ชัย ชัยสูงเนิน

บันทึกหมอในป่า

พิทักษ์ ชัยสูงเนิน

กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มติชน ๒๕๕๐

ชุดสารคดี

บันทึกหมอนใบป่า พิทักษ์ ชัยสูงเนิน

พิมพ์ครั้งแรก : สำนักพิมพ์มติชน, มกราคม ๒๕๕๐

ราคา ๒๕๐ บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

พิทักษ์ ชัยสูงเนิน.

บันทึกหมอนใบป่า. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๐.

๔๑๒ หน้า : ภาพประกอบ.

1. แพทย์--การบันทึก--ความช่วยเหลือ--สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์--คนเดือนตุลา
I. ชื่อเรื่อง

342.593

ISBN 978 - 974 - 323 - 903 - 8

- ผู้จัดการสำนักพิมพ์ : สุชาติ ศรีสุวรรณ • ผู้ช่วยผู้จัดการสำนักพิมพ์ : ประยงค์ คงเมือง
- บรรณาธิการบริหาร : สุลักษณ์ บุญปาน • บรรณาธิการสำนักพิมพ์ : ศิริพงษ์ วิทยวิโรจน์
- หัวหน้ากองบรรณาธิการ : กิตติวรรณ เทิงวิเศษ • ผู้ช่วยบรรณาธิการ : จุจิรัตน์ ทิมวัฒน์
- พิสูจน์อักษร : บุญพา มีชนะ • คอมพิวเตอร์กราฟิก : อรอนงค์ ดุสดี
- ออกแบบปก-ศิลปกรรม : ไตรรงค์ ประสิทธิ์พล • ประชาสัมพันธ์ : จิตวิมล มาโนชญ์รัตน

สำนักพิมพ์มติชน • www.matchonbook.com

บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) : ๑๒ ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาณิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๐-๐๒๑๑ ต่อ ๑๓๓๕ โทรสาร ๐-๒๕๕๙-๕๘๑๘

แม่พิมพ์สี-ขาวดำ : กองพิมพ์สี บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) ๑๒ ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาณิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๐-๐๒๑๑ ต่อ ๒๔๐๐-๒๔๐๒

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด ๒๗/๑ หมู่ ๕ ถนนสุขาประชาสรรค์ ๒ ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด นนทบุรี ๑๑๒๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๘-๒๑๓๓, ๐-๒๕๕๘-๐๕๙๖ โทรสาร ๐-๒๕๕๘-๐๕๙๗

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (ในเครือมติชน) ๑๒ ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาณิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๐-๐๒๑๑ ต่อ ๓๓๐๕, ๓๓๐๖ โทรสาร ๐-๒๕๕๐-๐๕๕๘

Matchon Publishing House a division of Matchon Public Co.,Ltd. 12 Tethsabannarueman Rd, Prachanivate 1, Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand

สารบัญ

คำนำสำนักพิมพ์

๘

ไหมโรง

๑๓

เปิดบันทึก “หมอโนป่า”

๒๗

๑. สัมผัสชนบท

๒๙

๒. มหิดล - เราจะก้าวไปทางไหนกัน

๓๘

๓. หมอชนบท ก่อนวันดีเดย์

๔๔

๔. ลาแม่และลาเมือง

๕๕

๕. สำนักงานกลาง พคท.

๖๓

๖. หมอแบบจรรยาวัธ

๖๙

๗. ตรวจสอบคุณภาพผู้นำ พคท. - พบเปลื้อง วรรณศิริ

๗๘

๘. ตรวจสอบคุณภาพผู้นำ พคท. - พบพันโท โปยม จุลานนท์

๘๙

๙. หมอใหม่ตัวปวณ

๑๐๐

๑๐. ค่าของคนเอาอะไรมาวัด

๑๐๗

๑๑. เชื้อไฟไม่ดับมอด ภาควิถีคิดสันตนา	๑๑๔
๑๒. วัฒนธรรม “ชอกหัวยรวาเขา”	๑๑๙
๑๓. ลงฐานที่มั่นนานได้	๑๒๕
๑๔. เดินภู ดูคนไข้	๑๓๑
๑๕. กรณีบ้านห้วยชนิน - กำเนิดอำนาจรัฐปฏิบัติ	๑๓๘
๑๖. ยุทธการทุ่งช้าง โดดสู่นวนหลังข้าศึกสร้างอำนาจรัฐใหม่	๑๔๕
๑๗. ๖ ตุลาคม สถานการณ์ “เมืองแตกป่า”	๑๕๐
๑๘. ยิงรถ - ชิงรถ	๑๕๔
๑๙. แม่ในป่า	๑๖๓
๒๐. บ้านเล็ก บ้านน้อยในป่าใหญ่	๑๗๑
๒๑. ภูพยัคฆ์	๑๘๐
๒๒. กลยุทธ์วังบัวบาน	๑๘๗
๒๓. ภูแวงและบ้านม้ง	๑๙๓
๒๔. โรงเรียนหมอในป่า	๒๐๔
๒๕. ป่าใหม่ม้ง	๒๑๐
๒๖. ไปดีเน่อ สหาย	๒๑๗
๒๗. เพราะบักนี่แท้ๆ	๒๒๘
๒๘. ความรักทำให้ตาสว่าง	๒๓๘
๒๙. The big bad boy	๒๔๖
๓๐. The little bad boy	๒๕๕
๓๑. ริงไซด์ห้วยโก้น - อินไซด์ ทปท.	๒๖๒
๓๒. ถอดเสื้อให้ผมเถอะ	๒๖๙
๓๓. เพลงกล่อมผี	๒๗๘
๓๔. ภูประดิษฐ์	๒๘๘
๓๕. ปิด สปท.	๒๙๕
๓๖. เลือดแดงทาดินเข็ญ	๓๐๔

๓๗. กบ กะลาครอบ	๓๑๔
๓๘. คีตกวีจันทร์	๓๒๕
๓๙. บวกหญ้า	๓๓๙
๔๐. ตรีกตรอง	๓๔๔
๔๑. โขะควันชัวะ	๓๕๑
๔๒. รักตัวกลัวตาย	๓๕๙
๔๓. อารุณหนัก	๓๖๖
๔๔. สั้งป่า	๓๗๑
๔๕. สายลมเปลี่ยนทิศ	๓๗๘
๔๖. ตะวันดับแสง	๓๘๖
๔๗. ล้วนคนทุกซึกฝักกันมาได้	๓๙๓
๔๘. ตำนานนอกราวไพร	๔๐๒
กิตติกรรมประกาศ	๔๐๙

คำนำสำนักพิมพ์

ในวาระครบรอบ ๓๐ ปี ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ผ่านมา สำนักพิมพ์มติชน ร่วมรำลึกถึงเหตุการณ์ครั้งนั้นด้วยการพิมพ์หนังสือที่มีเรื่องราวเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์มาเป็นระยะ อาทิ จากพิราบแดงถึงเหนือจอมพลยังมีจอมคน ของสุวัฒน์ วรดิลก และเด็กหญิงหมวกดาวแดง ของวิริยา ศรีมันตะ เป็นเรื่องราวคนละมุมที่ต้องการถ่ายทอดให้ผู้อ่านได้มองเห็นภาพกว้างของเหตุการณ์สำคัญทางการเมือง และเห็นมุมมองความคิดในหลายมุมมองต่อเหตุการณ์ดังกล่าว

บันทึกหอมในป่า เป็นอีกเล่มหนึ่งที่บอกเล่าเรื่องราวของเหตุการณ์ในอีกมุมหนึ่ง แม้เป็นมุมเล็กๆ เพียงเสี้ยวหนึ่งของภาพใหญ่ แต่ยังเป็นภาพชัดเจนจากความทรงจำของผู้เขียน

เป็นฉากชีวิตที่ราวกับตัวละครยังคงเคลื่อนไหวโลดแล่นอยู่ต่อหน้า เป็นมุมแสดงความคิดที่ถ้อยคำแผ่ร้อนยังดังก้องหู แรกกดดันและการถูกบีบคั้นจากความรู้สึก การดิ้นรนต่อสู้เอาชีวิตรอดจากสภาพแวดล้อม... ที่คุณผู้อ่านจะได้เห็นต่อไป

ทั้งมิตรภาพและคราบน้ำตาจากสหาย...ต่างมุมมอง ต่างความคิด
ชีวิตต่อชีวิต ในอุดมการณ์เดียวกัน

...เพื่อประชาชน

ผ่านมากกว่า ๓๐ ปี เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ครั้งนั้นอาจเป็นภาพ
ร่างๆ ของใครหลายๆ คน แต่เป็นความทรงจำที่แจ่มชัดจาก *บันทึกหมอ
ในป่า*

สำนักพิมพ์มติชน

บันทึกหมอในป่า

โหมโรง

“หมอบ้อม มีสหายของเราถูกทุบ ฆ่าข้างขวาขาด ทางกองบัญชาการ ๔๐๒ ขอกำลังหน่วยหมอไปสนับสนุนโดยด่วน” หมอพิทักษ์ซึ่งเป็นผู้ขึ้นำการเฝ้าของโรงหมอฯ ๕ ขอคำปรึกษา “หมอแสงขณะนี้ไปกับหน่วยจรรยา เกาะติดหน่วยคุ้มครองใจมดีของเราด้านทางรถ อยู่แต่ส่งดีเสนารักษัประจำหมู่ซึ่งให้การรักษาพยาบาลชั่วคราวอยู่ สภาคคนไข้ขณะนี้ซ็อก”

“นี่แล้วเซียว! เวลาเมื่อใครส่องไฟเข้ามาในสำนักเวลาดึกคืนก่อนคืนอย่างนี้ เป็นต้องมีเหตุฉุกเฉินให้เดินปากกลางคืนแน่นอน...” หมอบ้อมตอบ นั่นเป็นความประหวั่นของหมอในป่า ทุกคน เขานึกถึงชีวิตสมัยเป็นหมออนามัยอยู่ศูนย์การแพทย์และอนามัยประจำอำเภอ เวลาที่มีรถสองแถวแหวกโค้งเข้าประตูโรงพยาบาล พาผู้คนจากหมู่บ้านมากันเต็มคันรถ เป็นอันหวังได้ว่าได้มีกรณีฉุกเฉิน ไม่ใช่ case สูติฯ ประเภทคลอดลูกแล้วรกติด เอาไม้เสียบไก่ย่างหนีบสายรกเข้ามา ก็อาจจะเป็นคนไข้มาลาเรียขึ้นสมอง ซักมา ๓ ตลบ

ชีวิตหมอนามัยอาจจะลำบากตอนที่ต้องตื่นขึ้นมาชุดมดลูก หรือ บีมหัวใจ เป่าปากคนไข้ พอหมดคนไข้ถูกเงินแล้วก็เข้านอนได้ แต่สำหรับเส้นทางชีวิตหมอนในป่าที่เขาเลือกเดินเข้ามาในเขตฐานที่มั่นปฏิวัติ เมื่อมีกรณีถูกเงินมาตามถึงโรงหมอแล้วละก็ นั่นแปลว่าเขาจะต้องออกเดินแข่งกับเวลา ไปยังจุดที่เกิดเหตุโดยใช้เวลากว่าคนอื่นคือ สัก ๔-๖ ชั่วโมง ไปถึงก็จัดการห้ามเลือด รักษาการช็อก แล้วจัดการผ่าตัด แต่งบาดแผล กว่าจะได้พักอีกทีก็คงปาเข้าไป ๒๔ ชั่วโมง มันคือกิจวัตรของหมอนในป่า เพราะเวลาไม่ค่อยทำ ทุกนาที่ทุกชั่วโมงคือเลือดเนื้อ และชีวิต

“ผมไปเองก็แล้วกัน ช่วยเตรียมชุดผ่าตัดใหญ่ให้ผมด้วย กับชุดผ้าคลุมและเสื้อผ่าตัด แล้วก็ชุดสวนปัสสาวะ อย่าลืมเลื่อยตัดกระดูกจัดแยกไปต่างหาก” หมอป้อมตอบ เขาไม่ลืมที่จะคว้าวิทยุติดอริ้นอกซ์ มีดพับเล็กของสวิสที่เขาติดตัวมาจากในเมืองไปด้วย เพราะมีดดังกล่าวมีใบเลื่อยอยู่ มันเลื่อยได้แม้กระทั่งเหล็ก เขากะการณ์ไว้ล่วงหน้าตั้งแต่ก่อนเข้าป่าแล้วว่า อาจต้องมาตัดกระดูกในระหว่างที่มาเป็น “หมอในป่า”

“อ้อ! หมอพิทักษ์ครับ ขอสหายตระกูลไปกับผมด้วย จะได้ช่วยทำซา” หมอป้อมนึกถึงเพื่อนร่วมทีม ทำซานะไม่ได้หมายความว่าจะไปซงซา ซงกาแพกินกันแบบใน OR หรือห้องผ่าตัดที่โรงพยาบาลหรอกนะ แต่หมายถึงทำให้ประสาทซาเพื่อการผ่าตัด ซึ่งเป็นเทคนิคที่ต้องพึ่งพาที่สุดสำหรับการแพทย์ในป่า

สงครามปกป้องฐานที่มั่นจังหวัดน่านกำลังดุเดือดถึงขีดสุด ขณะนั้นเป็นระยะปี พ.ศ.๒๕๒๓ หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคมมาได้เกือบ ๔ ปี นิสิตนักศึกษาแตกเมืองเข้าสู่ป่า เข้าร่วมการต่อสู้ด้วยอาวุธของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเป็นจำนวนมาก การสู้รบระหว่าง พคท.กับกำลังของรัฐบาลจึงเป็นไปอย่างดุเดือดเลือดข่าน

จังหวัดน่านเป็นฐานที่มั่นสำคัญที่สุด เพราะเป็นที่รู้ๆ กันว่าศูนย์กลางของ พคท.อยู่ที่นี้ แต่แม้จะรู้มานานแล้ว กำลังของฝ่ายรัฐบาลก็

เข้าไปไม่ถึง เพราะฐานที่มั่นดังกล่าวอยู่ทางเหนือสุดของเขตอำเภอป่า
และทุ่งช้างขึ้นไปจรดถึงชายแดนลาว ด้วยความที่เป็นภูเขาสูง ป่าไม้ยัง
อุดมสมบูรณ์นี่เอง จึงเป็นทั้งแหล่งที่หลบซ่อน พักพิงของกำลังฝ่าย พคท.
ได้อย่างดี ความทุรกันดารของภูมิประเทศทำให้กำลังรัฐบาลไม่สามารถ
ทำสงครามเต็มรูปแบบได้ จะถล่มด้วยปืนใหญ่ก็สูญเสียเปล่าเพราะความ
กว้างของป่าเขา ถ้าส่งกำลังจากทางอากาศ ก็จะถูกกำลังฝ่าย พคท.ปิด
ล้อม โจมตีด้วยยุทธวิธีแบบจรรยา ทำให้เสียหายหนักไปหลายครั้ง เขต
จังหวัดน่านจึงค่อนข้างสงบจากการปราบปราม เปิดโอกาสแก่การสร้าง
และพัฒนาอำนาจรัฐใหม่ขนาดเล็กๆ ขึ้น หักให้ประชาชนที่นั่นมีการเมือง
การปกครองของตนเอง เรียกกันว่า ฝ่ายอำนาจรัฐมีสภาพประชาชน มี
ทหารบ้าน ซึ่งทำมาหากินไปตามปกติ แต่ติดอาวุธเพื่อทำหน้าที่เสมือน
ตำรวจในหมู่บ้าน หรือเข้าสนับสนุนกำลังหลักของ พคท. ในการสู้รบเมื่อ
คราวจำเป็น ขณะเดียวกัน พคท. ก็มีกองทหารประจำการของตนหลาย
กองร้อย แบ่งกำลังกันอยู่ชิดชายเขตฐานที่มั่น เพื่อปกป้องอำนาจรัฐของ
ตน พร้อมไปกับการเข้าทำงานมวลชนตามหมู่บ้านต่างๆ ในเขตจรรยาซึ่งเป็น
เขตยึดแย้งกันระหว่างสองฝ่าย

ฝ่ายรัฐบาลพลิกแพลงยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการปราบปราม
ด้านหนึ่งด้วยสงครามจิตวิทยา เข้าไปดูแลประชาชนในเขตยึดแย้ง พร้อม
กับจัดตั้งหน่วยอาสาสมัครหรือ อส. ทำงานลาดตระเวนร่วมกับทหาร
รัฐบาล กระทั่งดำเนินสงครามจรรยาต่อต้านสงครามจรรยาด้วย เช่น
วางทุ่นระเบิด ส่งสลายสายลับติดต่อบริเวณประชาชนกับประชาชนเพื่อ
สืบข่าว ดำเนินการชุมนุมโจมตีกองกำลังของฝ่าย พคท. เป็นระยะๆ บ่อย
ครั้งที่เกิดการปะทะกัน ได้รับความเสียหายทั้งสองฝ่าย อีกด้านหนึ่งก็ใช้
ยุทธศาสตร์รุกเข้าฐานที่มั่นของ พคท. ด้วยการสร้างทางรถกึ่งคิ๊บเข้าสู่เขต
ปกครองของอีกฝ่าย วันแล้ววันเล่า โดยคาดหวังว่าเมื่อทางรถไปถึงไหน
ความสะดวกทั้งในด้านการทหาร การติดต่อสื่อสาร การค้าขายและวัฒนธรรม
จากในเมืองก็เข้าถึงเขตป่าเขาได้มากเท่านั้น วิธีนี้จะทำให้อำนาจรัฐ

ของ พคท.อ่อนกำลังลง รวจังหะเข้าตีและยึดฐานที่มั่นในที่สุด

การแพ้ชนะทางการทหารของสงครามในจังหวัดน่านจึงชี้ขาดที่ การสร้างทางรถ และดูเหมือนฝ่าย พคท.ก็เข้าใจในประเด็นนี้อย่างดี จึง ทุ่มเทเข้าต่อต้านอย่างสุดกำลัง ขณะเดียวกันก็ต้องเสริมความมั่นคงทาง เศรษฐกิจและการเมืองภายในฐานที่มั่นด้วย ตรงนี้แหละที่กำลังของนิสิต นักศึกษาที่เข้าป่าหลัง ๖ ตุลาคมมีความหมายอย่างสำคัญ นิสิตนัก ศึกษาที่เรียกกันว่า “สหายใหม่” จากในเมืองเข้าไปช่วยงานในอำนาจรัฐ ส่วนหนึ่งเข้าร่วมในกองทหารเป็นทหารประจำการ สังกัดกองทัพปลดแอก ประชาชนแห่งประเทศไทย หรือ ทปท. สวมเครื่องแบบติดดาวแดงบนพื้น เหลืองที่หน้าหมวกอย่างสง่างาม ในส่วนของนิสิตนักศึกษาที่จบมาหรือ กำลังเรียนสาขาวิชาด้านการแพทย์และสาธารณสุข ก็เข้าทำงานหมอบทั้ง ในฐานที่มั่นและในกองทหาร

โรงหมอจ ๕ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “หน่วยหมอน่านใต้” ก่อตั้งขึ้น ด้วยนโยบายของ พคท.เขตจังหวัดน่าน มีหน้าที่หลักในการสร้างความ มั่นคงทางการแพทย์และสาธารณสุขให้กับพื้นที่ฐานที่มั่นในเขตน่านใต้ และเป็นฐานสนับสนุนทางการแพทย์ของทหารในแนวหน้าด้วย โดยครอบคลุมการดูแลเขตฐานที่มั่นเขต ๕ เขต ๓ และเขต ๖ ส่วนเขตน่านส่วน เหนือซึ่งครอบคลุมเขตฐานที่มั่นเขต ๔ เขต ๑ และเขต ๒ อยู่ในความ ดูแลของหน่วยหมอเขตน่านเหนือ

ในช่วงเวลา ๑๕ นาที หน่วยเสริมกำลังจากหน่วยหมอน่านใต้ เรียก ชื่อชะอย่างเท่ก็ออกเดินทาง

“สหายทุกคนฟังคำสั่ง ระหว่างทางให้ระมัดระวัง เมื่อขึ้นสันภู่มุ่ง น้ำว่าข้างนั้นแล้ว ไม่ให้ฉายไฟ ถ้ามีศัตรูโจมตีให้หมอบลงและหาที่กำบัง ใช้สัญญาณดังนี้ ปีกซ้ายตี แปลว่า ให้เคลื่อนไปทางขวา...ปีกขวาตี แปล ว่า ให้เคลื่อนไปทางซ้าย...ตะโกนว่า ปีนเบียงๆ แปลว่า ได้รับบาดเจ็บ... ตีโอบล้อม แปลว่า ให้ถอย...อาเก้าๆ แปลว่า สภาพปกติ ให้ปฏิบัติตาม คำสั่งผู้บังคับหมู่โดยเคร่งครัด เข้าใจไหม...สหาย” ปกกล้าทหารนำทาง

ชนชาติลัวะซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้บังคับหมู่ออกคำสั่ง ทำทางที่คึกคักและเสียงล่งที่เดือดขาดของผู้บังคับหมู่ทำให้หมอบ้อมพลอยคึกคักไปด้วย คนชนชาติลัวะมักตั้งชื่อตัวเองนำหน้าว่า บ่ ซึ่งแปลว่า นาย คำว่า บ่กล้า จึงแปลว่า นายกล้า ไม่ใช่แปลว่า คนปอดแหก แต่อย่างใด

“เข้าใจ...!” เขาตอบรับรหัสสัญญาณที่ผู้หมู่กำหนดขึ้นสำหรับการเดินทาง อันถือเป็นระเบียบปฏิบัติทุกครั้งในป่า คำรหัสที่กำหนดไว้ต้องจำกันให้ขึ้นใจ เมื่อในยามฉุกเฉินจะช่วยลงศัตรูได้ด้วย อย่างคำว่า ปีนเบ นั้นหมายถึงปีนบาซูก้า คือเครื่องยิงจรวดต่อสู้อากาศ มีรูปร่างเป็นหัวปลี ถือเป็นอาวุธประทับบ่าที่ข่มขวัญศัตรูได้พอสมควร

แกร็ก...แกร็ก...หมอบ้อมกระซอกลูกเลื่อนปืนอาก้าดัดแม็กที่เป็นอาวุธประจำกาย เข้าเซฟ แล้วสะพายขึ้นบ่า โดยปกติแล้วอาวุธประจำกายของผู้ปฏิบัติงานที่เป็นหมอบ้อมจะเป็นปืนพกสั้น เพื่อความคล่องตัวในการทำงาน แต่สถานการณ์สู้รบที่เขม็งเกลียวขึ้นเรื่อยๆ ทำให้หมอบ้อมติดปืนอานุภาพสูงเพิ่มเข้าไป เพราะถ้าเหตุการณ์คับขัน หมอบ้อมก็ต้องสามารถปรับตัวเป็นพลสู้รบ หมอบ้อมติดอาวุธเพิ่มปืนอาก้าอีกกระบอกหนึ่ง

หมู่ของเขาเกี่ยวกับความจริงก็มีกันเพียง ๓ คนคือ หมอบ้อมและตระกูล พร้อมกับบ่กล้า ทหารนำทางซึ่งทำหน้าที่เป็นหัวหน้าหมู่อีกคนหนึ่งเท่านั้น ออกปฏิบัติงานรอบนี้ต้องเดินทางกลางคืน เพราะขณะนั้นเป็นเวลาสี่ทุ่มแล้ว จะต้องใช้เวลาเดินทางจากเขต ๕ ของฐานที่มั่นไปยังเขต ๓ เหมือนเดินจากตำบลหนึ่งไปยังอีกตำบลหนึ่ง แต่เป็นการเดินลงดอย...แล้วขึ้นดอย...แล้วก็ลงดอย...แล้วก็ขึ้นดอย...เป็นแบบนี้ไม่จบไม่สิ้นจนกระทั่งถึงที่

การเดินทางกลางคืนส่วนใหญ่จะใช้ไฟฉาย หรือถ้าประหยัดหน่อยก็จะ “จิกระบอง” คือจุดได้ที่ทำขึ้นใช้เองจากน้ำมันสนผสมเกลือ แต่สำหรับคนท้องถิ่นที่ชินทาง หรือเป็นคืนเดือนหงาย เขาอาจไม่ต้องใช้ไฟเลย ส่วน “สหายใหม่” จากในเมืองก็ต้องปรับตัวตามสถานการณ์กันละ ช่วงแรกของการเดินทางเป็นการเดินจากเขต ๕ ไปยังฝั่งน้ำว่า เป็นเขต

ภายในฐานที่มั่น คณะเดินทางจึงจึกระบองเดินกันไปได้สะดวก แต่ทุกคนเดินเร็วแทบเหมือนกับวิ่งเพราะกำลังแข่งกับเวลา

ถึงฝั่งน้ำว่าซึ่งกันระหว่างเขต ๕ กับเขต ๓ พวกเขาภิเษกกับอุปสรรคใหญ่ที่ขวางกันพวกเขาอยู่เบื้องหน้า น้ำว้าั่นเอง ตรงจุดที่พวกเขากำลังจะข้ามไปนั้นเป็นตำแหน่งที่มีน้ำอีกสายหนึ่งมารวมด้วยคือน้ำมาง จึงเรียกกันว่า สบมาง มีความกว้างประมาณถนนราชดำเนิน นับว่ากว้างอึกโข ในหน้าแล้งน้ำจะค่อนข้างตื้น เดินข้ามไปมาได้ด้วยความลึกระดับหน้าขา ถ้าเป็นหน้าน้ำน้ำจะลึกจนต้องถ่อแพข้าม ต้องอาศัยความกล้าของซ้อล่ำสหายที่เป็นทหารท้องถิ่นพาข้ามไปมา

คนทั้งสามมายืนอยู่ ณ ริมฝั่งน้ำ ต่างเบี่ยงกระบองที่ให้แสงสว่างไปทางเบื้องหลังของตน อาศัยตัวเองเป็นเงากำบังแสงไฟมองออกไปเบื้องหน้ามีแต่ความมืดอันไม่อาจหยั่งได้ด้วยคลองจักขุ รอบตัวมีแต่ความเยียบเย็นของอากาศกัดเซาะทรวงอกจนสิ้นสะท้าน กังวาลอันครั้นครั้นของลำน้ำว้าก็กักอยู่ระรัวจนหัวใจน้อยๆ ต้องหวั่นผวา

เป้าหมายของภารกิจอยู่เบื้องหน้า ถ้าฝ่าข้ามน้ำว้าแห่งนี้ไปไม่ได้ก็เป็อันพ่ายแพ้แต่ยกแรกในสมรภูมิเลือด

ในเวลานั้นแม้จะเป็นต้นฤดูหนาวอันควรจะเป็นฤดูน้ำแล้ง แต่ความที่มีฝนหลงฤดูซัดสาดมากกว่าสองวันที่แล้ว ทำให้น้ำว้ากลับมีระดับสูงและไหลเชี่ยวอย่างน่ากลัว ส่งเสียงครื้นครื้นอยู่ครามครั้น

“จะลุยข้ามไหวไหม?” หมอบ้อมถามบักล้าด้วยเสียงออกสั้นๆ... สั้นด้วยความเหน็บหนาวของอากาศริมฝั่งน้ำหลังเที่ยงคืน อีกทั้งสั้นในความน่าพรันพริ้งของน้ำว้า เพราะว้าที่ผ่านมามีมีชาวคนถูกน้ำป่าพัดจมหายไปเนืองๆ เป็นทหารบ้าง เป็นประชาชนบ้าง ธรรมชาตินั้นไม่เข้าใครออกใคร

สหายหัวหน้าหมู่ไม่ตอบ แต่ปลดส้อมภาระตัวเองออกแล้วลองลุยข้ามดู เงาตะคุ่มๆ ของเขาค่อยๆ หายไปจากแสงของกระบองที่ให้ความสว่างอยู่ริมฝั่ง ลักอืดใจใหญ่ผ่านไป เสียง “วู้...วู้...” ของหัวหน้าหมู่ก็ตั้งขึ้น

แล้วมีร่างตะคุ่มๆ กลับเข้ามา

“ข้ามได้...หมอบ้อม...แต่ต้องเดินระวังๆ หน่อย น้ำแค่เอวแต่แรงมาก” เขาตอบ

ทั้งสามคนตระเตรียมตัวเองและสัมภาระอย่างรัดกุม ระดับน้ำในขณะนั้นเชื่อว่าสัมภาระในเบ้าหลังของทุกคนคงไม่เปียกน้ำ แต่เพื่อความไม่ประมาท หมอบ้อมกำชับสหายหัวหน้ำหนูซึ่งเป็นคนแบกห่อผ้าชุดเครื่องมือผ่าตัดอันหนักอึ้งที่หนึ่งไว้เรียบร้อยแล้วให้ห่อทับด้วยผ้าพลาสติกผืนใหญ่ ๒ ชั้น เพื่อกันไม่ให้เปียกน้ำอันจะเป็นเหตุให้เสีย sterile เพราะความที่เปียกน้ำ เชื้อโรคจากภายนอกจะเล็ดลอดเข้าสู่ชุดเครื่องมือผ่าตัดได้ ส่วนตระกูลก็จัดการห่อผ้าพลาสติกทับชุดเครื่องมือทำขาของเขากันมิให้เปียกน้ำเช่นกัน ยังน้ำเกลือสำหรับหยดเข้าเส้นอีกหลายลิตรที่พวกเขาแบกมาด้วย เพราะเกรงว่าน้ำเกลือที่แนวหน้าอาจจะเริ่มขาดมือ สำหรับเข็มขัดคาดเอวซึ่งมีปืนสั้น กระเป๋ายาขนาดพกเอว และกระติกน้ำ ทั้งหมดถูกรวบขึ้นพาดไหล่

น้ำเย็นเฉียบกั้ตกระดูก ประกอบความแรงของสายน้ำและหินก้อนกลมใต้ท้องน้ำ พร้อมทั้งจะทำให้เขาคนใดคนหนึ่งพลิกคว่ำลงได้ทุกเมื่อ มือกำยาของสหายนำทางที่ผ่านการใช้แรงงานแต่เด็กจนเข้าวัยหนุ่มฉกรรจ์ บัดนี้ข้างหนึ่งถือข้อมือของตระกูลไว้เขม็ง อีกข้างหนึ่งกำข้อมือของหมอบ้อมไว้หนักแน่น เขาสิ้นทุกก้าวอย่างด้วยความเหินหนาว และอ่อนล้าจากการเดินภูมากว่า ๓ ชั่วโมงแล้วโดยมิทันได้พัก ทั้งสะท้านจากแรงน้ำที่กราดกริ้วว อุปรกรณ์เครื่องมือ และอาวุธเต็มหลังไหล่ของคนทั้งสาม เดินไปเท่าไรก็เหมือนกับฝั่งตรงข้ามยิ่งห่างออกไปอีกไกลแสนไกล

หมอบ้อมทอดสายตาจากความมืดออกไปเบื้องหน้า มันมืดมนยิ่งนัก แม้เขาจะเคยเดินภูไปรักษาประชาชนและทหารในเขตฐานที่มั่นนี้มากว่า ๔ ปีแล้ว แต่หลายปีที่ผ่านมาเป็นสถานการณ์ที่ค่อนข้างสงบ เรียกได้ว่าเป็นยุครุ่งเรืองของฐานที่มั่นจังหวัดน่านก็ว่าได้ แต่สถานการณ์บัดนี้

การสู้รบกำลังหมิ่นเหม่เขม็งเกลียวขึ้นมาอีกมาก เขารู้สึกในใจว่า สถานการณ์ทั้งทางสากล สถานการณ์ในประเทศ ณ บัดนี้ไม่ค่อยเอื้อต่อฝ่ายปฏิวัติเท่าใดนัก มันเหมือนความมืดที่ครอบคลุมอยู่เบื้องหน้า...มืดโดยไม่รู้ตัวทางออกอยู่หนใด...นี่เราจะต้องเดินฝ่าความมืดไปอีกเท่าไรรึกันหนอ...เท่าไร...กันหนอ...

หมอบป้อมย่า...ย่า...ย่าไปในกลางน้ำว่าอันเชี่ยวชาญกรก น้ำลึกขึ้นทุกที จากหน้าขาขึ้นเรื่อยมาถึงสะโพก เกือบจะถึงระดับเอว ข้าวของในเป็ดนามทั้งหนัก ทั้งเกะกะ ไหนจะต้องระวังไม่ให้น้ำกระฉอกจนเปียกปอนชุดผ้าตัดที่อยู่ข้างใน มือขวาของเขายังประคองเข็มขัดปืน และอาก้าอีกกระบอกที่พูนไว้เหนือไหล่ ข้อมือซ้ายกำมันแบบล็อกข้อมือกับบักล้า น้ำว่าทั้งหนาวยะเยือก ทั้งม้วนตัวเป็นเกลียวคลื่นเวียนวนไปรอบลำแข้ง ขาของเขาเริ่มอ่อนล้าจนจับตะคริว ผั่งน้ำตรงข้ามดำมืด มองไม่เห็นอะไรเลย ขาของเขาเริ่มจะก้าวไม่ออก หินก้อนกลมในท้องถารลื่นแล้วลื่นอีก

ที่กลางน้ำนั้น เขารู้สึกเหมือนจะทรุดสวบลงไปใต้น้ำว่าที่คุกคามเหมือนกำลังจะกลืนกินเอาชีวิต ทั้งท้อแท้และหมดกำลังใจ...แต่เอ๊ะ ในขณะนั้น ท่ามกลางความมืดมิด เขากลับรู้สึกได้ถึงประกายน้อยๆ ของความสว่างอันนวลโยในเกลียวคลื่นที่อยู่รอบตัว ในทุกเกลียวกลมของท้องน้ำที่กระทบกระแทก มันส่งประกายอาบได้ขึ้นมาในอณูของบรรยากาศรอบข้าง เป็นความสว่างอันแผ่เร้นในความมืดมิด เป็นความอุ่นละไมที่แผ่ในความเยียบเย็น เขารู้สึกเบาสบายขึ้นมาในบัดดลอย่างไม่เคยรู้สึกมาก่อน สบายและผ่อนคลาย ไม่มีความเหนื่อยล้าของแข่งขาน ไม่มีเมื่อยปวดของหลังไหล ไม่มีความเร่งรีบและร้อนรนในภารกิจเบื้องหน้าที่รออยู่ ในบัดนั้นตัวเขาเองก็เหลืออยู่แต่ลมหายใจเข้าออกอันสุขุม เขารับรู้ได้ในความเป็นมิตรของละอองอากาศ น้ำว่าสะท้อนความนวลโยด้วยคลื่นอันเป็นระลอก...หมอบป้อมแหงนหน้าขึ้นมองบนท้องฟ้า ฟ้ามืดได้

มีดอย่างทีคิด แต่ท้องฟ้าปรากฏแสงระยิบระยับของดวงดาวนับหมื่นนับแสน ร้อยเรียงเป็นทางข้างเผือกที่พาดจากปากฟ้าหนึ่งไปสู่อีกปากฟ้าหนึ่ง สว่างไสวเรืองรองไปหมด

โอ้...แสงจากดวงดาวนับหมื่นนับแสนเหล่านี้เอง แสงแห่งศรัทธาของปวงมหาประชาชนที่สาตกระทบ ส่องลงมาในทุกอณูของบรรยากาศรอบตัว

“เรามาอยู่ ณ ที่แห่งนี้ด้วยเหตุผลใด...” หมอบ่อมนึกถามตัวเองขึ้นในบัดนั้น “คำตอบก็คือเหตุผลแห่งธรรมชาติ เหตุผลแห่งสัจจะ เราแต่ละคนเปรียบเหมือนดาวดวงน้อยบนทางข้างเผือก เมื่อเรียงรายกันนับหมื่นนับแสนดวงก็อาจทอดตัวเป็นบันไดสู่สรวงสวรรค์ เราแต่ละคนล้วนมาด้วยศรัทธาของเราเอง บัดนี้เราก้าวมาถึงกลางน้ำแล้ว จะก้าวเดินต่อไปหรือถอยหนี...ไม่มีวันละที่จะถอยหนีจนกว่าจะถึงปากฝั่ง...ที่ปากฝั่งนั้นเป็นอย่างไร ไม่รู้แจ้ง แต่คุณค่านั้นมีอยู่เสมอในทุกก้าวย่าง คุณค่านั้นมีอยู่ด้วยการที่เราล้าก้าวเท้าลงสู่สายน้ำอันเขียวกรากแห่งนี้ แทนที่จะยืนโบกมืออยู่เฉยๆ ที่ริมฝั่ง...ลองสังเกตดูซิ น้ำว่าแห่งนี้เราเคยลุยข้ามมาแล้วก็หลายหน ครั้งแรกเมื่อเรามารู้จักฐานที่มั่นใหม่ๆ แม้เดินตัวเปล่าโดยไม่มีสัมภาระ และก้าวย่างในเวลากลางวัน ก็ยังลื่นล้มครั้งแล้วครั้งเล่า แต่บัดนี้สิ เรามีสัมภาระทั้งใหญ่ทั้งหนัก และด้วยภาวะแวดล้อมที่โหดร้ายทารุณกว่ามาทดสอบเรา...แต่ดูสิ ตัวเรากลับแข็งแรงและเดินได้โดยไม่พรั่นพรึง ดูสิตัวเรากลับเบาสบาย กลายเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติในบัดนี้...ขอให้มีโอกาสซิ น้ำว่าอีกที่น้ำ น้ำน่าน หรือกระทั่งน้ำเจ้าพระยามารออยู่ในชีวิตเบื้องหน้า เราก็จะฝ่าข้ามไปด้วยบทเรียนจากชีวิตที่เก็บรับจากน้ำว่า สายน้ำแห่งการปฏิวัติแห่งนี้”

ฝั่งน้ำเบื้องหน้าไปถึงได้ในเวลาอีกหลายอึดใจต่อมา เมื่อข้ามฝั่งน้ำว่าขึ้นสันดอยไปแล้ว คนทั้งสามเดินฝ่าความมืดต่อไปอย่างรีบเร่ง อาศัยความเจนทางที่หมอบ่อมเองก็เคยผ่านไปผ่านมาหลายหนในอดีตที่ตระเวนผ่านเขต ๓ แม้จะลุ่มลูกคลุกคลานไปในความมืด แต่สำหรับ

หมอบ้อม ความรู้สึกเบื้องต้นในใจของเขากลับกำลังอึมเอมและเป็นสุขในสิ่งที่ตนกำลังกระทำอยู่ ทั้งสามไปถึงทับชั่วคราวของกองบัญชาการส่วนหน้า ๔๐๒ เขาเมื่อเวลาตีสามกว่า เป็นอันทำเวลาได้เร็วกว่าปกติเกือบ ๑ ชั่วโมง

“สหายต้องสู้ กองร้อย ๒๔๔ ได้รับบาดเจ็บ ถูกทู่หน้าขาดเมื่อวานนี้เข้ามิด ความดันเลือดตอนนี้ ๙๐/๖๐ ตอนนี้ไม่มีไข้ ๓๘.๔” ส่งได้แล้วสภาพคนไข้ให้ฟังเมื่อพบหน้ากัน

เวลาที่ห้าของวันใหม่ภาวะกึ่งวิกฤตคนไข้เริ่มเข้าที่ ความดันเลือดขึ้นมากอยู่ในระดับที่ต้องการ บัสสาวะที่สวนไว้ปล่อยน้ำบัสสาวะใสขดลงได้ที่ละหยด แสดงว่าเขาได้ให้น้ำในอัตราที่เพียงพอแล้ว รอเวลาสำหรับการผ่าตัด นี่เป็นเวลาพักเหนื่อยของหมอบ้อม ตระกูล และสังกัด พวกเขา นั่งชดข้าวต้มร้อนๆ ที่สหายแดงผู้ขึ้นำการเมื่องกองบัญชาการ ๔๐๒ กำชับให้คนต้มมาให้เป็นพิเศษ เพราะใสข้าวสารลงไปต้มให้ข้นกว่าปกติเพื่อบำรุงกำลังสำหรับรับศึกหนักการผ่าตัดที่กำลังจะตามมา

ขณะนี้ เป็นภาวะวิกฤตของฐานที่มั่น จึงมีการประหยัดข้าว คนที่อยู่ในสำนักต่างๆ ทุกสำนักจะช่วยกันประหยัดข้าวโดยต้มเป็นข้าวต้มกิน ใส่น้ำเยอะๆ และกินกันเพียงวันละ ๒ มื้อ ทั้งนี้ไม่ว่าเป็นกองทหารสำนักทองถิ่น รวมไปถึงผู้นำ พคท.ด้วย โดยปฏิบัติเสมอกันหมด ไม่มียกเว้น ส่วนข้าวสวยหรือข้าวหนึ่งจะมีให้กินสำหรับทหารที่ออกไปเคลื่อนไหวในเขตจรยุทธ์ และสำหรับสหายในมือที่กำลังเดินทาง รวมทั้งสำหรับแม่ลูกอ่อน กับเด็ก และผู้เจ็บป่วย แต่ข้าวสวยหรือข้าวหนึ่งที่มิสิทธิ์กินก็มักจะปนข้าวโพดอยู่ครึ่งหนึ่ง สิทธิ์การกินข้าวสวยหรือข้าวหนึ่งในระหว่างเดินทางยังจะได้รับกับข้าว เช่น คั่วไก่ หรือหมูเค็มเป็นกับข้าวอีกด้วย

เตียงผ่าตัดของเขา สหายแดงและผู้กองแหลมได้ตระเตรียมไว้ให้แล้วก่อนหน้าที่พวกเขาจะมาถึง พวกเขาเลือกทำเลที่เป็นร่องลึกของห้วยแห่งที่อยู่หลังสันภู เตียงผ่าตัดเตรียมได้ไม่ยาก โดยใช้ไม้ไผ่ผ่าโตทำเสา

ฝั่งลึกลงไปในดินมิให้โยกคลอน สับไม้ไผ่ทำปากแผลออกเป็นหน้าโต๊ะ เหมือนกับที่ชาวไร่ทำเตียงไม้ไผ่ไว้ตามเถียงนาอย่างนั้น ต่างกันแต่ขนาดของเตียงทำให้ใกล้กับขนาดของเตียงผ่าตัดใน OR นั้นเอง แกรมพิเศษด้วยโต๊ะวางเครื่องมือผ่าตัด ซึ่งก็ทำด้วยไม้ไผ่เช่นกัน โดยให้สูงกว่าเตียงผ่าตัด วางคร่อมให้อยู่เหนือเตียง จัดระยะความสูงความห่างเหมือนโต๊ะส่งเครื่องมือมาตรฐานใน OR จัดไว้เหนือเตียงผ่าตัดกะให้ได้ระยะพอดี

หมกโหมงเข้าตระกูลทำการแทงหลังทำชาโดยใช้ epidural block เทคนิคนี้ใช้การแทงหลังด้วยเข็มแทงหลังชนิดพิเศษเข้าไปยังชั้นเนื้อเยื่อหุ้มไขสันหลัง ซึ่งต้องใช้ความชำนาญและความแม่นยำอย่างสูงเพื่อให้รู้แน่ ๆ ว่า เข็มแทงหลังเข้าไปถึงระดับนั้นพอดี จากนั้นสอดสายขนาดจิ๋วตามเข็มแทงหลังเข้าไปแล้วดึงเข็มแทงหลังออก ถ้าทำได้ถึงขั้นนี้ก็นับว่าเป็นต่อ เพราะสายที่คาไว้นี้ช่วยให้ผู้ให้ยาชาสามารถใส่ยาชาเข้าไป และถ้าใกล้จะหมดฤทธิ์ยาชา ก็สามารถใส่เพิ่มเข้าไปได้อีกตามต้องการ วิธีนี้ต่อให้ต้องผ่าตัดสัก ๒-๓ ชั่วโมง ก็สามารถรักษาอาการชาเอาไว้ได้ตลอด

เมื่อชาได้ที่แล้วก็เริ่มต้นเริ่มการผ่าตัด ต้องนับเป็นหนแรกที่หมอบ้อมจะทำการตัดขา แม้จะเป็นอินเทอร์นมาจากโคราชซึ่งเป็นโรงพยาบาลที่รับกรณีบาดเจ็บจากอุบัติเหตุมาก แต่โอกาสทำการตัดขาเขาก็ยังไม่เคยทำ เขาบรรจงวาดรูปปากฉลามอันจะเป็นรอยผ่าตัด ด้านบนและด้านล่างของท่อนขาที่จะตัด การลงมีดเริ่มขึ้นจากผิวหนัง ลงยังพังผืด และลงยังกล้ามเนื้อเรื่อยๆ เมื่อใดที่ถึงเส้นเลือดก็ clamp คือจับด้วยคีมห้ามเลือด ผูกเส้นเลือด แล้วตัด สลับกันไปเป็นระยะ สักซึ่งเป็นพลเสนารักษ์ ทำหน้าที่เป็นหมอมือสอง ได้มาหัดใช้แคลมป์กันตรงนั้น ส่วนเรื่องผูกก็เป็นหน้าที่ของหมอบ้อม

งานดำเนินไปช้ากว่าใจของคนทำ พลทหารอีกคนหนึ่งที่ตั้งตัวเข้าช่วยผ่าตัดโดยแบกท่อนขาเอาไว้ มีอันเมื่อยแล้วเมื่อยอีก และแล้วเขาก็มาถึงกระดูกหน้าแข้ง งานใหญ่รออยู่เบื้องหน้า คือเลื่อยกระดูกให้ขาดจากกัน หมอบ้อมเตรียมเลื่อยตัดกระดูกไว้แล้ว แน่นอนพวกเขา

ต้องเลื่อยกระดูกด้วยมือแบบช่างไม้กันละคราวนี้ ซึ่งถ้าเป็นที่โรงพยาบาล ก็จะมีเลื่อยไฟฟ้า ทำเสร็จได้ภายในไม่กี่นาที หรืออย่างเลวๆ ก็มีเลื่อย Jiggi saw ซึ่งมีหน้าตาเหมือนสายโซ่ มีห่วงให้ดึงไปมาสองข้าง อันเป็น เครื่องมือที่ช่วยให้การเลื่อยกระดูกสะดวกสบายอีกเยอะ

งานแห่งความทุกข์ทรมานในการเลื่อยกระดูกเริ่มขึ้น สักครู่... ฝับ... ฝับ... ฝับ... ฝับ... เสียงที่นำเกรงขามดังขึ้นเหนือท้องฟ้า มันคือเฮลิคอปเตอร์สอดแนมที่บินมาลาดตระเวนเหนือบริเวณที่ตั้งประจันหน้ากันอยู่ เสียงใบพัดหมุนตัดอากาศดังมาแต่ไกล แล้วก็ใกล้เข้ามาทุกที หมอบ้อมใจสั้นไปตามเสียงใบพัดที่ดังแหวกอากาศ เพราะชีวิตในฐานที่มั่นของเขา เคยผจญการถูกบอมบ์และถูกยิงกราดครั้งจะๆ มาแล้ว ๒ ครั้ง คราว เขายังขวัญผวาไม่รู้หาย ใจสั้น มือก็สั้นไปด้วย

“อะไรกันนี้ เพิ่งหกโมงกว่า ขยันกันจริงจริง...” สงัดรำพึงขึ้นดังๆ เขาคงสังเกตเห็นอาการสั้นของหมอบ้อม จึงพูดเปรยขึ้นดังๆ คลายบรรยากาศ สำหรับสงัดแล้ว เขาชินชากับการมี ฮ.มาบินเหนือหัวอยู่แล้ว เวลาออกปฏิบัติภารกิจ บัง...บัง...บัง...บัง...บัง...ไม่ทันขาดคำของสงัด เสียงปืนจาก ฮ.เริ่มยิงกราด

“ใจเย็นหมอ...” สหายแดงผู้ขึ้นนำการเมื่องวิ่งมาบอกหมอบ้อม “เราอยู่ในร่องห้วย ไม่ถูกเราง่ายๆ หรอก เข้านี้มันออกยิงกราดแต่เข้าคงเป็นเพราะเมื่อวานเย็นพวกเราออกไปชุมนุมยิง คอยฟังข่าวดีจากพวกเราแล้วกัน” สหายแดงให้ข้อมูล

มือสั้นอยู่พักหนึ่ง เมื่อเห็นว่าไม่มีอะไรเกิดขึ้น หมอบ้อมก็เลยชักชิน ผ่าตัดไปท่ามกลางเสียง ฮ. และเสียงกราดกระสุนเป็นระยะๆ จนมันค่อยๆ เงียบเสียงไป

เลื่อยไปเลื่อยมาราวกับช่างไม้ ใบเลื่อยซักจะทื่อ และมือที่จับซักจะล้าก็ไม่รู้ มือเกร็งจนเป็นตะคริวทุกทีกับสะกดเลือด เนื้อเยื่อ กลืนกระดูก เวลาผ่านไปเกือบชั่วโมงแล้ว กระดูกเพิ่งถูกเลื่อยไปได้สักครึ่งหนึ่ง

“มาหมอบ้อม ผมทำบ้าง” สงัดบอก แล้วรับเลื่อยผ่าตัดไปทำบ้าง

พวกเขาสลับกันทำอย่างนั้นอีกครู่ใหญ่ งานไปได้อีกสักค่อนหนึ่ง ไบเล่ยกัดไม่ค่อยเข้ากระดูกของสหายต้องสู้เอาเสียเลย เหงื่อแตกท่วมตัวทั้งหลังไหล่ของทีมผ่าตัด ทหารที่ยืนช่วยส่องไฟเซ็ดเหงื่อผสมสะเก็ดเลือดที่กระเซ็นเปรอะเป็นหน้าตาของคนทั้งสอง กลิ่นคาวคละคลุ้งไปทั่ว

“เป็นอิหยังหนอ คุณเจ้านีกะไค กินอะหยังซีได้แข็งปานนี้” สงัดบ่นพึมพำ มือของเขาก็เป็นตะคริวไปอีกคนหนึ่ง

“ไบ๊เอาดีบ่...” สงัดชะโงกมากระซิบกับหมอบ่อม

“ว่าไงนะ...” หมอบ่อมง

“ไบ๊เอา...เอามีดได้กกโถด” สงัดกระซิบอีก เขากลัวว่าต้องสู้ซึ่งครั้งหลังครั้งต้นจะได้ยิน

“เฮ้ย ไม่ได้...เอามีดสวิสที่กระเป่าผมดีกว่า” หมอบ่อมนึกถึงวิคตอรีน็อกซ์ขึ้นมาได้ เขามัวแต่ไวใจเจ้าเลื่อยกระดูกในชุดผ่าตัด จึงไม่ได้สนใจเอามีดพับเล่มเล็กดังกล่าว “สหายแดงช่วยหยิบเอาจากกระเป่าเล็กที่คาดเอวผมอยู่นี่ที”

เป็นอันความทุลักทุเลเกิดขึ้น เพื่อไม่ให้เสีย sterile สหายแดงต้องบรรจงล้างมือลอดได้ชุดผ่าตัดของหมอบ่อม ค่อยๆ ดึงเอววิคตอรีน็อกซ์จากกระเป่ายูเอสที่คาดเอวของเขาออกมา ทีนี้ก็ต้องทำความสะอาดธรรมชาติเครื่องมือแพทย์จะต้องหนึ่ง ไม่อย่างนั้นก็เช่น้ำยาฆ่าเชื้ออย่างน้อยสักครึ่งชั่วโมงจึงจะปลอดภัยได้ นั่นหมายความว่าพวกเขาต้องเสียเวลาอีกตั้งครึ่งค่อนชั่วโมง ซึ่งคนไข้ในสภาพดมยาสลบอยู่อย่างนั้นอาจทนพิษบาดแผลไม่ได้แน่ จะทำยังไงดี

“เอางี้แล้วกัน...ใช้เผากับเหล้าขาว” หมอบ่อมนึกได้ จึงจัดแจงให้สหายแดงจ้ำงเอาไบเล่ย์ของวิคตอรีน็อกซ์ออก จัดการเอาเหล้าขาวเทแล้วจุดไฟ ทำอยู่สองครั้งสองครา

การเลื่อยกระดูกดำเนินต่อไป แม้จะเล็กแต่ก็คม ทั้งด้วยมุมจับใหม่ที่ต่างไปทำให้มือที่ล้าจากไบเล่ย์เดิมสามารถทำงานต่อไปได้ถนัดมือขึ้น คนทั้งสองผลัดกันเลื่อยกระดูกต่อไปไม่หยุดยั้ง

“ใกล้ความจริงแล้ว เอาเลย...เอา...อีกนิดเดียว” ทหารหลายคน
ที่มุงดูอยู่ช่วยส่งเสียงเชียร์

“เฮ...”

ด้วยเวลาอีก ๑๐ นาที กระดุกเจ้ากรรมนั้นก็ขาดออกจนได้ เป็น
อันว่ามีตลวิศได้เข้าสู่สงครามประชาชนร่วมกับพวกเขาในคราวนี้

กระดุกขาเป็นอันขาดจากกัน ทุกคนหายใจโล่งอก ชั่วโมงที่
เปลี่ยนอาชีพตัวเองเป็นพ่อค้าบนเชียงใหม่ได้จบลงด้วยเวลาปลูกปล้ำกัน
อยู่ชั่วโมงกว่าๆ เป็นอันสำเร็จ

เกือบเที่ยงพวกเขาจึงได้เข้านอน เวลาเกือบ ๑๔ ชั่วโมงนับจาก
ที่ทีมของเขาออกเดินจากหน่วยหมอจุ ๕ มาจนกระทั่งเสร็จภารกิจการ
ผ่าตัด

หมอป้อมอยู่ที่กองบัญชาการส่วนหน้าอีก ๔-๕ วัน รอจนหมอ
แสงกลับจากเขตจรัญบุรีเพื่ออยู่รับภารกิจที่ฐานปฏิบัติการต่อไป แผน
ของสหายต้องสู้หลังผ่าตัดดีอย่างน่าแปลกใจ ไม่มีไข้สักแอะเดียวหลัง
วันผ่าตัด แถมไม่มีการติดเชื้อแต่อย่างใด

“ทนเป็นบ้าเลย...ทหารป่าเนี่ย เชื้อโรคยังกลัวเลย!” หมอ
ป้อมบอกกับหมอรุ่งเมื่อกลับมาถึงหน่วยหมอที่จุ ๕ ครั้นถูกถาม
เรื่องความหวาดเสียวขณะมี ฮ.บินวนกราดกระสุน หมอป้อมก็ได้
แต่ตอบว่า “ตอนนั้นใจมันคิดจะวิ่งหนีเสียให้พ้นๆ แต่ทำไม่ได้
ขึ้นหนีไปก็เสีย sterile หหมด” เป็นอันว่าที่เขาทนทำอยู่นั้น ไม่ใช่
กล้าหาญอะไรหรอก กลัวเสีย sterile เท่านั้นเอง

นั่นเป็นเวลาก่อนหน้าสัก ๑ เดือนที่เขาจะได้รับคำสั่งจากฝ่ายนำ
จังหวัดน่านว่า ศูนย์กลางมีคำสั่งให้ถอนหมอป้อม หมอรุ่งกลับเข้าเมือง
อันเป็นส่วนหนึ่งการทยอยส่ง “สหายใหม่” กลับบ้าน

เปิดบันทึก “หมอในป่า”

มันเป็นเวลานานมาแล้ว...นานพอที่เรื่องราวในชีวิตของคนเป็นหมอ ธรรมดาสามัญ น่าจะลืมนึกเรื่องราวในงานวิชาชีพของตัวเองที่แสนจะ จำเจไปได้...แต่คุณรู้ใหม่ว่า สำหรับคนเคยเป็น “หมอในป่า” อย่างผม แล้ว เรื่องราวเมื่อ ๓๐ ปีที่แล้วในขณะที่ผมไปเป็นหมอในป่านั้น มันยัง ตีตราอยู่ในความทรงจำผู้มีลืมนึกแล้ว มันยังคงกระโดดโลดเต้น เป็น ตัวเป็นตน มีชีวิตชีวาราวกับว่าเรื่องราวมันเพิ่งเกิดขึ้นสดๆ ร้อนๆ เมื่อไม่กี่วันมานี้เอง

พูดก็พูดเถอะนะ ผมเก็บเรื่องราวเหล่านั้นของชีวิตอุปขวั้นขวาย ที่เดียว และพอถึงตอนนี้ผมก็ชักนึกสนุกที่จะขยายเรื่องราวเหล่านั้นมา ให้พวกคุณได้รู้เรื่องราวกันบ้างแล้วละ

ชีวิตหมอในป่าได้รู้จักทั้งคนกล้าและคนขลาด คนเสียสละและคน เห็นแก่ตัว อยู่ด้วยกันในป่านะมันไม่เหมือนวงล้อมนาวิชาการ แต่ต้อง อยู่ด้วยกัน แบ่งกันอิม บันกันนอน เรื่องการอยู่การกิน ทั้งทำงานสมอง ทำงานใช้แรงงาน ความรักความผูกพันของผู้คนเป็นร้อยที่ต้องไปอยู่

เหมือนครอบครัวเดียวกัน ที่นี้แหละใครนึ้ยเป็นอย่างไรก็แสดงออกมาให้เห็น บางคนพูดจาดีมีหลักการ ฟังดูน่านับถือ แต่มาอยู่ในป่าด้วยกันแล้ว ใลึกี่ซดก็ให้เห็นกัน บางคนพูดไม่ก็คำ ทำงานอยู่แต่แนวหน้า ฝ่าท่ากระสุน สมเป็นคนที่น่านับถือ...แกมแปลกแต่จริง คนดี ๆ มักตายเร็ว สหายของผมที่ตายไปในป่าก็หลายคน...น่าเสียดายแท้ ๆ เป็นนักศึกษา ก็มี สหายพื้นฐานก็มาก ที่เป็นหมอทำงานด้วยกันมาต้องเสียดสละชีวิตในป่าก็ยังจำได้

แต่พูดก็พูดเถอะนะ คลื่นชีวิตในป่านะ...มันแรง ชีวิตในป่าเป็นบท พิสูจน์ชีวิตของผู้คนที่เข้าไปอยู่ที่นั่น ความกระฉอกของคลื่นชีวิตในป่านั้น ช่วยให้จำแนกผู้คนเป็นชนิดต่างๆ ได้ เพราะความจริงในพฤติกรรมของคนแต่ละคน มันฟ้องคุณภาพของคนคนนั้นอยู่ในตัวเอง

...เอาละ คุณพร้อมหรือยังที่จะเปิดบันทึกหน้าต่อไป...บันทึกหมอในป่า

พิทักษ์ ชัยสูงเนิน

ล้มล้างชนบท

ต้นปี ๒๕๑๗ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมเพิ่งผ่านพ้นไปไม่กี่เดือน ประเทศไทยนับว่าเปลี่ยนแปลงไปมาก รัฐธรรมนูญที่ไม่มีมานานปีทำให้นักศึกษาประชาชนหิวกระหายเรื่องเสรีภาพจนพากันออกมาเรียกร้อง ผลก็คือ เกิดกรณีจับผู้นำนักศึกษาที่ออกหน้าเรียกร้องรัฐธรรมนูญ แล้วกลายเป็นวิกฤตการณ์ทางการเมือง จนรัฐบาลใช้กำลังเข้าปราบนักศึกษา สุดท้ายรัฐบาลเผด็จการก็เป็นฝ่ายอยู่ไม่ได้ ทหารราชต้องหนีไปนอกประเทศ

เป็นอันว่าบ้านเมืองกำลังร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ อำนาจต่อรองอยู่ในมือนักศึกษา ประชาชนพากันไปร้องทุกข์กับศูนย์นิสิตฯ ทั้งๆ ที่นักศึกษาเองก็เพียงแต่รู้ว่า รัฐธรรมนูญนะ...กินไม่ได้ ประชาธิปไตยที่แท้จริง...ต้องทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดีด้วย เพราะฉะนั้นกิจกรรมนักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่างๆ จึงมีทั้งการรับร้องทุกข์ เข้าไปช่วยเรียกร้องความเป็นธรรมให้กรรมกร ชาวนา และอีกส่วนหนึ่งก็หันมาเรียกร้องการปรับปรุงหลักสูตรในมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดลก็เช่นเดียวกัน นักศึกษามหิดลแม้จะมีความ

ตื่นตื่นหือหวาด้านกิจกรรมการเมืองน้อยกว่ามหาวิทยาลัยอื่นๆ แต่การที่มีผู้คนล้มตายกันกลางเมืองใน ๒ วันของเหตุการณ์ต่างๆ ที่พวกเขาได้เห็น สองมือเปล่า ก็ได้นำความสะเทือนใจมาถึงนักศึกษาแพทย์ พยาบาล รวมทั้งอาจารย์แพทย์ในมหิตลด้วย

ทำอย่างไรให้ประชาชนอยู่ดีกินดี เป็นโจทย์ซึ่งคนที่มีบทบาทต้องช่วยกันคิด โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยที่ผลิตแพทย์ เพราะหมอก็คือคนธรรมดา แข่งกันสอบ แข่งกันเรียนมาก็แสนจะยาก จบแล้ว เมื่อมีโอกาสดีๆ ไปเรียนต่อเมืองนอก กลับมามีศักดิ์ศรีทางวิชาการ ได้เป็นอาจารย์แพทย์อยู่เมืองหลวง ทำงานก็สบายกว่า ใครๆ ก็อยากเป็นอย่างนั้น ปัญหาเรื่องขาดแคลนแพทย์ในชนบทจึงเป็นปัญหาหัวใจของวงการแพทย์ที่แก้ไม่ตก

แต่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมทำให้เรื่องราวเหล่านี้เริ่มเปลี่ยนไป

ติม เกิด และวิชัยเป็นแพทย์จบใหม่ที่เป็นผู้นำนักศึกษาเมื่อ ๑๔ ตุลาคม หลังจบจากรามาธิบดีแล้ว ทั้งสามคนได้ฟอร์มทีมกันไปเป็นแพทย์ฝึกหัดที่โรงพยาบาลสวนหม่อน นครราชสีมา พวกเขาทั้งสามต่างก็ตั้งใจจะทำงานเป็นหมอฟีกหัดที่ดีๆ ขยันๆ ในการทำงานเท่านั้น แต่ก็ต้องฝึกหัดตนเองให้คุ้นชินกับชนบทด้วย ดั่งนั้นว่างๆ ในวันหยุดเขามักจะไปเที่ยวชนบทกันประสาหนุ่มสาวที่อยากรู้ อยากเห็น อยากรู้จักว่าชาวบ้านกินอยู่กันยังไง และฝึกตัวเองให้ทรหดอดทนอยู่ง่ายกินง่ายแบบชาวบ้านบ้าง โอกาสอย่างนั้นพวกเขามักชวนอาจารย์พยาบาลรุ่นใหม่มบางคนกับนักศึกษาพยาบาลที่โคราช บางคราวก็มีเทคนิคเขียนสวาทที่ประจำอยู่ห้องแล็บของโรงพยาบาลสวนหม่อนออกไปเที่ยวบ้านนอกด้วยกัน

พวกเขานับว่าเป็นผู้นำสไตร์การท่องเที่ยวชนบทของสมัยนั้น เพราะแทนที่จะขับรถเก่ง พกพาขนมของกินไปปิกนิก ไปร้องเพลง ดีดกีตาร์ แต่พวกเขากลับตกลงกันที่จะไม่พกพาอะไรไปสักอย่างเดียว แต่ไปในสภาพของห้วยยอดเต็มสูตร คือไว้ผมยาว ใส่กางเกงยีน ใส่เสื้อยั๊บบๆ รองเท้ายาง และสะพายกระเป๋าย่าม นั่นนับเป็นเครื่องแบบ ของนัก

ศึกษารุ่นหลัง ๑๔ ตุลาคม

“ไปกันอย่างนี้แหละดี ไปแบบชาวบ้านๆ จะได้ว่าชาวบ้านเขากินอยู่ยังงี้” ตี๋มบอก เขาจะเป็นคนตรวจตราว่าใครในกลุ่มแต่งตัวโก้เก๋เกินไป ก็จะไปบอกให้กลับไปหอบ้างเปลี่ยนใหม่ “ทาปากทาหน้าก็ไม่ต้องไป กระจกน้ำก็อย่าเอาไป เดี่ยวชาวบ้านจะหาว่าเราแปลก แต่ใส่เสื้อแขนยาวไปก็ดีนะ แดดร้อนมาก”

วันนั้นพวกเขาเลือกเดินทางด้วยรถสองแถวจากเมืองไปยังอำเภอ และจากอำเภอก็สูมนั่งรถสองแถวเข้าไปยังหมู่บ้าน โดยนั่งไปให้สุดทางของรถคันนั้นที่จะพาไปได้ นั่นนับเป็นระยะทางร่วม ๓๐ กิโลเมตรทีเดียว มันเป็นกลางวันปลายเดือนเมษายนที่ระอุเดือดด้วยเปลวแดด และนั่นก็เกือบได้เวลาเที่ยงแล้ว เส้นทางจากอำเภอซึ่งเริ่มแรก ๑๐ กิโลเมตรแรกเป็นทางลาดยาง แต่หลังจากนั้นเป็นทางลูกรังไปอีกช่วงใหญ่ แล้วก็ยังเป็นเส้นทางสายเล็กเป็นหลุมเป็นบ่อ รถสองแถวพาทั้งหมด ๖ ชีวิตโยกตัวไปมาอย่างไม่อึดนั้งขบในวัยกำดัดของพวกเขา

“พี่ พาพวกเราเข้าไปสุดเส้นทางเลยนะ” วิชัยชะโงกตะโกนบอกคนขับ รถจึงผ่านจากจุดที่เป็นจุดจอดซึ่งเป็นเพิงร้านค้าเล็กๆ ของหมู่บ้านเข้าไปตามเส้นทางฝุ่นอีก ๒ กิโลเมตรกว่า เมื่อไปสุดจนไม่อาจจะไปต่อได้แล้ว คนรถก็ทิ้งพวกเขาลงตรงนั้น วิชัยไม่ลืมที่จะตะโกนถามว่า รถกลับเข้าอำเภอเที่ยวสุดท้ายกี่โมง ซึ่งได้รับคำยืนยันว่า “บ่าย” วิชัยได้แต่บอกให้คอยพวกเขาด้วย

ขณะนั้นคนทั้งหกทั้งหิวน้ำและท้องก็เริ่มร้องจ๊อกๆ รถที่มาส่งกลับไปแล้ว ตั้งแต่ฝุ่นตลบไว้เบื้องหลัง ตรงนั้นเป็นท้ายสุดของหมู่บ้าน ซึ่งมีเพียงบ้านชาวบ้าน ๓-๔ หลัง ที่เจียบกริบไร้ผู้มั่งเสียงของผู้คน ไม่มีวัด ไม่มีศาลา ไม่มีโรงเรียน พวกเขาเดินสูมไปใกล้บ้านหลังหนึ่ง ที่มีเรือนไม้หลังเล็กใต้ถุนสูงสร้างขึ้นมาอย่างหยาบๆ คร่าวๆ ด้วยเสาไม้และฝากระดานไม้ที่แผ่น รั้วก็กั้นอย่างคร่าวๆ ด้วยไม้ไผ่ไม่กี่ลำสักแต่ว่าตอกๆ ตีรั้วๆ ไว้พอแสดงอาณาเขตของบ้าน

ยายเจ้าของบ้านพาคนทั้งคณะเดินขึ้นเรือนไป เรือนหลังนี้เพียงมองก็รู้ว่าสร้างจากไม้ที่ตัดจากป่าแถวนั้น แบบเดียวกับบ้านหลังอื่นๆ ในรอบอาณาบริเวณ นั่นแสดงว่าครอบครัวเหล่านี้เป็นชาวนานที่ผันตัวเองมาทำไร่ สร้างตัวใหม่ในเขตชายป่า ครอบครัวแบบนี้ในวันมีจำนวนมากขึ้นทุกทีในเขตอีสาน เหตุเพราะการพลัดพรากจากไร่นาของตัวเองที่มีอยู่เดิม บ้างเสียไปให้แก่เจ้าหนี้เงินกู้ บ้างขายที่ดินให้แก่ฟาร์มอุตสาหกรรมที่ลงทุนกว้านซื้อที่ดินเพื่อทำไร่มันสำปะหลัง ตามนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจฉบับใหม่ของรัฐบาลในระยะที่ผ่านมา ที่ต้องการสร้างประเทศไทยให้กลายเป็นฟาร์มอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ แทนการเป็นประเทศเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ชาวบ้านบางรายเปลี่ยนที่นามาปลูกมันซึ่งค่าตอบแทนสูงกว่า หารู้ไม่ว่ามันสำปะหลังนั้นดูดีกินทรัพยากรในผืนดินอย่างรุนแรงในเวลาเพียง ๒-๓ ปีที่ดินผืนนั้นก็หมดคุณค่า จึงต้องขายที่ดินไปในราคาถูกๆ เป็นอันว่าครอบครัวต้องแตกกระจายไป ผู้ชายและคนหนุ่มสาวมุ่งหน้าเข้าสู่โรงงาน คนแก่และเด็กไปสู่วิวาป่า หักล้างถางพงสร้างตัวใหม่ด้วยประการฉะนี้ป่าในเขตภาคอีสานจึงลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว เท่าๆ กับที่ผู้คนเหล่านี้ต้องไปผจญกับไข้ป่า มาลาเรียขึ้นสมอง ที่โรงพยาบาลสวนหม่อนจะมีคนไข้มาลาเรียขึ้นสมองเต็มวอร์ดไปหมด ที่รอดก็เยาะ ที่ตายก็แยะ

บนเรือนของยายไม่มีเครื่องเรือนอะไรเลย มีแต่เสื่อและเครื่องนอนซึ่งม้วนเก็บไว้ขีดข้างฝา เปลเด็กเล็กหลังหนึ่งมีเจ้าหนูตัวน้อยอายุสักขวบกว่านอนหลับอยู่

“นี่หลานเหวอ ยาย พ่อแม่มันไปไหนละ” ตีมีซักถาม

“เออ...หลานนะแหละ เป็นไข้อยู่ พ่อแม่มันไม่อยู่หรอก ไปอยู่สี่คิ้วทำงานโรงงาน นียายเพิ่งให้ยาต้มใจให้มันกิน หลับไปได้สักพัก” ยายตอบ

“เป็นไข่อะไร ขอดูหน่อยสิ” เกตุกุล็จุกจุกเข้าไปตรวจเด็ก คลำๆ ท้องด้วยความเบามือ กลัวเด็กจะตื่น พบว่าเด็กตัวร้อนจี๋ ความไวของ

ปลายมือสะดุดเข้ากับอวัยวะบางอย่างที่แลบออกมาทางชายโครงด้านขวา ทำให้เอะใจเลยต้องตรวจศาลาต่อมาไปทั่วร่างกาย เด็กตื่นขึ้นร้องโยเย นักศึกษาพยาบาลจึงช่วยไกวเปลให้เด็กหลับต่อ

“เป็นหมอหรือ” ยายตั้งข้อสงสัยเกิดจากท่าอันทะมัดทะแมงของเกด “มียาติดมาบ้างไหมลูก”

“ค่ะ อยู่โรงพยาบาลสวนหม่อน หลานยายน่าจะเป็นไข้มาลาเรียนะ มีตัวโตและออกจะซีดๆ กินยาทมิใจคงเอาไม่อยู่หรอก เดี่ยวกั๊กกระเพาะยั้งแยะเข้าไปใหญ่ แบบนี้ต้องไปโรงหมอ พวกเราไม่ทันได้ติดยามาตอนนี้ต้องเซ็ดตัวลดไข้” เกดบอก “ขอน้ำสักกะละมังได้ไหมยาย”

“น้ำมีน้อย” ยายบอกพร้อมกับส่งแกลลอนสีแดงที่บรรจุน้ำให้นักศึกษาพยาบาลจัดการเซ็ดตัวให้เด็ก

หลังจากพูดคุยกันพอรู้จักว่าเป็นนักศึกษา เป็นหมอหนุ่มสาวออกมาเที่ยวบ้านนอก ยิ่งรู้ว่ายังไม่ได้กินข้าว ยายก็กุกสิ่กุกจกจัดการก่อไฟนึ่งข้าวให้ลูกหลานกิน พร้อมกับหันไปทำส้มตำปลาแดก เกดกับครูพยาบาลเข้าไปช่วย และเป็นฝ่ายกระทำต้มปลาร้าให้สุกได้ที่ เพื่อทำแจ่วปลาร้ากินกัน กินไปคุยไปด้วยความหิวกันทั้งหกคน

“ยายมาทำอะไรอยู่ที่นี้นานหรือยัง” เกดถาม

“เพิ่งจะสองปี แต่ก่อนอยู่ในนสูง ทำนาก็น้ำบ่มี ทำมันสำปะหลังดินก็จืด เลยทิ้งนามาทำอะไร” ยายบอก

“แล้วลูกสาวคนเล็กไปไหนล่ะ” เกดถาม

“มันคุ่มหลานไปทำน้ำ” ยายว่า

“แถวนี้มีแม่น้ำด้วยหรือ” เกดถาม

“บ่แม่น ไปคอยน้ำนะ...ลูก” ยายอธิบาย “ที่ทุ่งโพ้น เป็นบ่อน้ำซับ แล้งนี้น้ำบ่มี ต้องไปคอยทำเอาน้ำซับ”

“มีน้ำล่ะ มีอาหารเมื่อตะกี้ทุกคนอิมหน้าสำราญดี แต่ไม่มีใครยอมกินน้ำที่ยายเทจากแกลลอนออกมาให้ มันเพื่อน ๆ เค็มๆ และออกจะคาวๆ ด้วยนา” วิชัยนึกในใจ คงเป็นน้ำซับนั่นเอง

“ແລ້ວอย่างนี้แล้วทำนาได้หรือ” ตีมถาม ก็ในเมื่อน้ำจะกินยังต้องไปคอยน้ำซับ แล้วเป็นไปไต่ยังเงเรื่องเรือกสวนไร่เนา

“ก็ไต่บ้าง ไม่ได้บ้าง มันข้าวไร่ณะลูก จะหวังเอาอะไรกับมัน ปีกลายเป็นจะได้ข้าวสักค่อนเกวียน แต่ปีนี้ทำไม่ได้เลย ข้าวนี้ก็เขม็ดเขม่งกินมาแต่ปีกลายเป็นเหลืออยู่สักค่อนถึง ไต่อาศัยข้าวโพดกินแทนบ้าง ที่แถวนี้ปลูกข้าวโพดดีหน่อย”

มิน่าเล่าจึงสังเกตว่าข้างบ้านยายไม่มีเค้าข้าว ไต่ถุนบ้านก็ไม่มีจะมีก็แต่ฝักข้าวโพดที่ทอกงมกันอยู่บนยกพื้นน้อยๆ ที่สร้างขึ้นมา แต่ข้าวโพดเหล่านี้ไม่ใช่พันธุ์อร่อยที่เอาไว้ให้คนกินหรอกนะ มันเป็นข้าวโพดเศรษฐกิจที่ไว้ขายส่งออกไปเลี้ยงม้าเลี้ยงปลุสัตว์ที่เมืองนอกโนน คนอีสานเวลาขาดแคลนข้าว มักจะจีข้าวโพดเลี้ยงม้าแบบนี้เคี้ยวกินทีละกำสองกำ พอปะทั้งหิวเท่านั้น

“สงสารแต่หลานไม่มีข้าวกิน เตือนหน้าเห็นจะต้องไปเยี่ยมข้าวจากร้านเจ็ดคิมที่ตลาด ฉันจึงให้อีลูกสาวคนโตไปทำงานสี่คิ้ว เอาเบี่ยเอาเงินมาพอซื้อกับข้าวบ้าง” ยายเล่า

“ตายละ อย่างนี้พวกเราตั้งหลายคนมาแย่งข้าวยายกิน ก็หมดกันนะสิ” เกิดว่า

“ไม่เป็นไรหรอก ลูกเอ๋ย หลานเอ๋ย หมดก็หาเอาข้างหน้า ลูกหลานหิวมากก็กินชะสิลูก” ยายตอบ

กินอิ่มแล้ว ต่างก็ดีแปลงนอนบนเรือนกันคนละงีบ แม้อากาศจะร้อนระอุ แต่เรือนของยายที่ฝากระดานยังปิดไม่รอบด้าน เปิดโอกาสให้ลมชายทุ่งพัดโชยได้ทะลุประตูโปร่ง มันคงดับร้อนยามกลางวันของหน้าแล้งได้ดี พอๆ กับการหอบเอาความหนาวเยียบในดึกสงัดของคืนโหดมาให้ทั้งยายและหลาน

บ่ายคล้อย ได้เวลาที่ควรจะกลับ วิชัยควักธนบัตรใบแดงให้กับยายเพื่อเป็นค่าอาหารอิมใหญ่ แต่จนแล้วจนรอดยายก็ไม่ยอมรับเอาไว้

นั่นคือน้ำใจใสสะอาดของยายผู้ยากจนที่ต้อนรับขับสู้คนจากในเมืองด้วยข้าวสารในถังสุดท้ายที่ตัวเองมีอยู่ แม้จะไม่เคยรู้จักหัวนอนปลายเท้า

ก่อนอำลา ทุกคนอยากเห็นว่าน้ำซับบเป็นยังไง จึงบอกให้ยายชี้ทาง แล้วลงจากเรือนต้นต้นไปตามทิศนั้น ฝ่าเปลวแดดไปครึ่งค่อนชั่วโมงข้ามโคกไปแล้วลัดทุ่งตัดท้องนาร้าง คายข้าวของตอซังที่ตายซากบาดแฉังบาดขาขาวของสาวหนุ่ม ไกลๆ โน้นเห็นคนกลุ่มหนึ่งกำลังมุงอะไรอยู่ เมื่อเข้าไปใกล้จึงเห็นเป็นเด็กๆ ๔-๕ คน กับสาวรุ่นอีกคนหนึ่งอยู่ที่นั่น ท่ามกลางความร้อนของไอแดด มีคนหมอบอยู่ใต้เพิงที่ทำขึ้นจากกิ่งไม้เป็นตัวโครงแล้วใช้กระดาษลัง ๒-๓ ใบกางขึ้นพอให้ร่ม อีกคนหนึ่งป็นขึ้นต้นมะขามเทศที่ยืนต้นห่างออกไป พออาศัยร่มเงาที่มีอยู่หรือร่มแหม่มให้บังแดด เด็กสาวคนนั้นคงจะเป็นลูกของยายกำลังกระเตงหลานน้อยวัยสามขวบ หลานตัวน้อยหน้าตาชะมุกชะมอม ฟุงกลม หน้าซีด มองปราดเดียวด้วยสายตาคมก็รู้ว่าเด็กน้อยกำลังผจญภาวะขาดอาหารขั้นทุติยภูมิ

เมื่อเดินไปถึง จึงเห็นแอ่งน้ำซับบ ซึ่งเดิมคงเป็นแอ่งดินโคลนตื้นๆ ครั้นเมื่อแล้งจัด ชาวบ้านจึงขุดดินลึกกลงๆ เพื่อตามหารอยชื้นของโคลนเปียก จากแอ่งดินจึงกลายเป็นบ่อน้ำแห้งๆ ที่มีความลึกสัก ๒ ท่วมหัว แต่ก็หาใช่จะมีน้ำอะไรมาก มีเพียงโคลนเปียกที่มีน้ำซับบออกมาที่ละน้อย มีเด็ก ๒-๓ คนร่างกายผ่ายผอมกำลังอยู่ที่ก้นบ่อ ใช้ขันน้ำเล็กๆ ค่อยๆ ตะแคงตักน้ำซับบที่ซึมขึ้นมาจากใต้ดินที่ละน้อย น้ำนั้นขุ่นคลั๊ก นึกระมั้งเป็นแหล่งน้ำแห่งเดียวที่คนทั้งหมู่บ้านต้องมาอาศัยในยามแล้งอันแสนสาหัส

หมอมหนุ่มสาวจากในเมืองยืนดูสภาพนั้นด้วยความสังเวช ทันใดนั่นต็มก็เอื้อนเอ่ยบทกวีน้ำเสียงเปี่ยมไปด้วยอารมณ์ว่า

“ในฟ้าบ่มีน้ำ	ในดินซำมีแต่ทราย
น้ำตาที่ตกgray	คือเลือดหลังลงโลมดิน
สองมือเฮามีแรงแง	เสียงเฮาแย้ง มีคนยิน
สงสารอีสานสิ้น	อย่าทรวด, ผู้ด้วยสองแขน...”

ภาพของความแร้นแค้นที่พิสูจน์ตัวเองต่อหน้า และบทกลอนของ นายผีที่ตกทอดมาถึงชนรุ่นหลังอย่างพวกเขา ทำเอาครูพยาบาลมีอันรำให้ ขึ้นโฮใหญ่ เธอน้ำตาไหลพรากอย่างไม่อาจสะกดกลิ่นไว้ได้ “อะไรกัน เนี่ย แร้นแค้นกันอย่างไรนี่เชียวหรือ” เธอกล่าวพร้อมเสียงสะอื้น “ใกล้กัน แค่นี้ จากโรงพยาบาลสวนหม่อนที่พวกเราอยู่ มีห้องแอร์ทำงาน มีน้ำอาบ มีอาหารกินอิ่มจนล้นเหลือ แต่ห่างออกมาเพียงสิบยี่สิบกิโล มันต่างกัน เหมือนฟ้ากับดิน”

เธอร้องให้เป็นวัฏเป็นเวรอยู่อย่างนั้น

ทั้งหกคนเดินกรำแดดกลับมาตามทางเก่า เพียงคล้อยหลังเรือน ริมไร่ของยายไปสักหน่อย ยายก็ตะโกนไล่หลังมาเสียงขรม “ลูกหมอ... ลูกหมอ... ซอยยายเน... ๗ บักห่าน้อยซักตาดั่งอยู่ที่... ซอยยายเน...”

ทั้งหมดวิ่งกลับมาดูเด็กน้อยบนเรือน หลานคนเล็กของยายกำลัง ซักกระตูกน้ำลายฟุ้งปาก ตาเหลือกขึ้นเหลือกลงอยู่บนตักของยาย

“มาลาเรียขึ้นสมองแล้วละมัง หรือเพราะไข้สูง” เกิดวินิจฉัยแยก โรค

“ซักจากอย่างไรนก็เถอะ เขาไม่กัดลิ้นใส่ปากกันกัดลิ้นเสียก่อน ยายขอซื้อคันหนึ่ง” วิชัยว่าพลางควักผ้าเช็ดหน้าออกมาพันด้ามซื้อน้ใช้ กัดลิ้นเด็ก เกิดอุ้มเด็กจากตักยามาไว้ในอ้อมกอดเพื่อจัดท่าให้วิชัย ทำงานได้ถนัด

“อาเจียนแล้ว...” วิชัยบอก “ระวังสำลักเศษอาหารเข้าปอด จับ นอนตะแคงเร็ว”

เกิดพลิกตัวเด็กจะให้ตะแคง แต่ไม่วายเลอะเศษอาเจียนเต็มตัก ครูพยาบาลช่วยปลดเสื้อผ้าเด็กออก นักเรียนพยาบาลจัดการหาผ้าชุบน้ำเช็ดตัวให้เด็กอีกคนหนึ่ง ปล้ำกันขลุกขลักครูใหญ่ เด็กยังซักอยู่ไม่หยุด เด็กมีอาการหน้าเขียว วิชัยจึงสลับการจับปากเด็กเป็นการเป่าปาก เพื่อช่วยการหายใจ

“ทำไงดีล่ะ ทีนี้...ยาอะไรเราก็ไม่ได้ติดมาสักอย่าง และถ้าซักเพราะมาลาเรียขึ้นสมองจะปล่อยทิ้งไว้แบบนี้ก็ได้” วิชัยมองหน้าเพื่อนร่วมคณะ

“พาไปโรงพยาบาลสิ” ตี๋มว่า “ช่วยกันอุ้มไปละกัน เราหลายคน ผลัดกันอุ้ม ให้อายไปด้วย” เขาหันไปบอกยายตามแผนการนี้ แปลว่าทั้งยาย ลูกสาว และหลานอีกคนจะต้องไปด้วย วิชัยจัดการให้ยายใช้ผ้าขาวม้าห่อตัวเด็กเอามาคล้องไหล่ของเขาเพื่อจะได้อุ้มไปได้ถนัด เขาและเกิดลงจากเรือนได้ก็เดินเร็วปานลมพัด มุ่งหน้าไปตามถนนฝุ่นแดง เพื่อให้ทันรถเที่ยวสุดท้ายที่บอกว่าจะออกจากหมู่บ้านตอน “บ่าย”

“รอดด้วย มีคนเจ็บ รอดด้วย เด็กซั๊กอยู่ รอพาไปในเมืองด้วย” วิชัยวิ่งไป ตะโกนไป ฝ่าฝุ่นตลบของท้ายรถไปติดๆ โชคยังดีที่ถนนอันขรุขระโยกเขยยกทำให้รถแล่นเร็วไม่ได้ วิชัยจึงไล่ทันในที่สุด

ในที่สุดคนทั้งคณะก็หอบหิ้วกันทุลักทุเลพาเด็กเข้าโรงพยาบาลได้ในที่สุด

ความเป็นจริงของชีวิต ทำให้หมอมอหนุ่มสาวได้เรียนรู้สัจธรรมของวัฏจักร จน...เจ็บ...โง่ ที่เวียนวนอยู่กับคนชนบทที่ไร้โอกาส ใช้ชีวิตอยู่อย่างต่ำต้อย ด้อยค่า ทั้งๆ ที่เกิดมาเป็นคนไทยเหมือนๆ กัน

๒

มหิดล—เราจะก้าวไปทางไหนกัน

กลางปี ๒๕๑๗ สโมสรนักศึกษามหิดลร่วมกับสภาคณาจารย์จัดการสัมมนาใหญ่ว่าด้วยการพัฒนามหาวิทยาลัย “มหิดล...เราจะก้าวไปทางไหนกันดี” นอกจากเกิด ต้ม และวิชัย จากโรงพยาบาลสวนหม่อมแล้ว รุ่นพี่ที่จะขาดไม่ได้คือ พี่พิชัย ซึ่งจบจากศิริราช ไปทำงานอยู่พยุหะภูมิพิสัย และพี่สมเกียรติ ซึ่งจบรามาริบตีจากโกสุมพิสัยมาร่วมด้วย

เป็นที่รู้กันว่าการสัมมนาครั้งนี้อาจก้าวไปถึงการพัฒนาหลักสูตรว่า ทำอย่างไรที่จะสอนนักศึกษาแพทย์ให้ได้ความรู้ส่วนใหญ่ที่จะไปใช้ในชนบทได้จริงๆ การสัมมนาก้าวจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมาเป็นการสับประยุทธ์ทางคารมอย่างเผ็ดร้อน

“กราบเรียนอาจารย์ที่เคารพ และเพื่อนๆ นักศึกษาที่รัก ทุกคน คงจดจำคำขวัญที่สมเด็จพระราชาธิบดีได้พระราชทานไว้แก่ผู้ที่เป็นแพทย์ว่า เราไม่เพียงต้องการให้ท่านสักแต่ว่าเป็น ‘แพทย์’ แต่เราต้องการให้ท่านมีความเป็น ‘คน’ เป็นคนก็คือความเป็นผู้มีมนุษยธรรม ถ้าเป็นแพทย์ก็ทำหน้าที่ของความเป็นแพทย์อย่างสุดชีวิตจิตใจ ด้วยเหตุนี้ ถึง

เวลาหรือยังที่เราจะทบทวนกันดูว่า พวกเราจะเรียนหนังสือไปทำไม เรียนไปเพื่อใคร” ตีมลุกขึ้นเปิดประตึ้น

“พี่น้องชาวมหาดิที่รัก จงเหลียวมองชีวิตของชาวนาซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศ พวกเขาคือผู้เ้าเอาหลังสู้ฟ้าเอาหน้าสู้ดิน ทำหน้าที่เป็นผู้ผลิตของสังคม ปลูกข้าวให้เรากิน ขายข้าวทำรายได้หล่อเลี้ยงคนไทยทั้งประเทศ ผลจากหยาดเหงื่อและแรงงานของพวกเขาได้กลายมาเป็นดีกรรบบ้านช่องให้เราได้อยู่อย่างสุขสบาย มีถนนหนทาง มีไฟฟ้าให้เราใช้ เป็นมหาวิทยาลัยให้เราได้เรียนหนังสือ และเป็นหอคคองยงาข้างที่เฟริคคแพรวพรณราย แต่ชีวิตของชาวนาผู้เป็นกระดูกสันหลังของชาติเป็นอย่างไร เขาอยากจน เขาขาดการศึกษา เขากินอยู่อย่างแร้นแค้น ทั้งไม่รู้การป้องกันโรค เจ็บป่วยก็ไม่มีหมอรักษา...นี่หรือคือความยุติธรรมของสังคม นี่หรือคือสิ่งที่สังคมไทยตอบแทนให้กับพวกเขา มหาดิ...เราจะไปทางไหนกัน” ตีมเว้นจังหวะ เสียงปรบมือกราวใหญ่ในที่ประชุมจากน้องๆ นักศึกษามหาดิที่เข้าร่วมสัมมนา

“หมอที่ดีต้องมาจากแม่พิมพ์ที่ดี ก่อนอื่นครูแพทย์จึงต้องก้าวลงจากหอคคองยงาข้าง ไปสัมผัสกับชนบทเพื่อกลับมาปรับปรุงหลักสูตรสอนพวกเราให้มีความรู้ที่จะเอาไปใช้ในชนบทได้” ตีมเริ่มแตกประตึ้นให้แก่ที่ประชุม เรื่องอุดมคติเป็นเรื่องหนึ่ง แต่นี่ฝ่ายนักศึกษาชกจะเอาใหญ่เข้าไปแตะต้องชีวิตความเป็นอยู่ของอาจารย์แพทย์เข้าแล้วสิ

เสียงปรบมือมีขึ้นจากชกนักศึกษา ขณะที่มีการชูขบพร้อมกันส่ายหน้าในหมู่อาจารย์แพทย์ที่นั่งเกาะกันเป็นกลุ่มในอีกชกหนึ่ง หลายคนพยักพยิดให้แก่กัน ดูว่าใครจะลุกขึ้นกล่าวตอบได้ และแล้วศาสตราจารย์ผู้ได้รับยกย่องประคคกระบี่มือหนึ่งของภาควิชาคคยศาสตร์ศิริราชก็ลุกขึ้น

“วิชาแพทย์เป็นวิชาการอันสูงส่ง ถ้าเปรียบแล้วก็เสมือนยุทธศิลป์ที่สำนักดกคคิลา ในอดีตนั้นมีแต่ลูกเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ในแวนแคว้นชมพูทวีปเท่านั้นจึงจะได้ร่ำเรียน กระนั้นก็ดีหาใช่ว่าอาจารย์จะสอนวิชาให้

ไม่กี่วัน ก่อนอื่นจะต้องเรียนการเลือกไม้ที่จะเอามาทำคันศรสักหนึ่งปี เรียนการทำสายธนูอีกสักหนึ่งปี เรียนการเลือกไม้ทำลูกธนูในปีที่สาม แล้วจึงเรียนการหล่อโลหะทำปลายธนูเป็นปีที่สี่ ผู้ที่จบจากตักศิลา อยากรู้ว่าแต่การนำวศรยิงกวางหรือสมันเลย แม้พญาราชสีห์ก็อาจสามารถพิชิตได้ด้วยศรศิลป์เพียงดอกเดียว ศิลป์และศาสตร์ของตักศิลาเป็นชั้นใด วิชาแพทย์ก็ชั้นนั้น การแพทย์เป็นศิลปะชั้นสูงในการเยียวยผู้ป่วย มหาวิทยาลัยต้องก้าวให้ทันวิทยาการของโลก ต้องธำรงความเป็นเลิศทางวิชาการเอาไว้ให้ได้ ถ้าอาจารย์แพทย์ไปชนบทแล้ว ผลงานอันวิจิตรบรรจงจะเกิดขึ้นได้อย่างไรในท่ามกลางชนบทหรือในหมู่ชาวนา จะมีก็แต่พวกเมาเซตุงเท่านั้นที่คิดกันแบบนี้”

เสียงปรบมือมีขึ้นเปาะแปะจากกลุ่มอาจารย์จำนวนหนึ่ง ที่ประชุมตักอยู่ในความเงียบ เรื่องทิศทางของมหาวิทยาลัย เรื่องวิชาการทางการแพทย์ ทำไมต้องถูกมองเป็นเมาเซตุง เป็นประเด็นทางการเมืองไปได้แล้ว อาจารย์อาจจะคิดว่า ถ้าสวมหมวกแดงให้กับผู้พูดเข้าสักใบ คงทำให้น้ำหนักและเหตุผลของอีกฝ่ายมีน้อยลง เรื่องซักรจะไปกันใหญ่

คับข้องและอุกอึ้งเป็นความรู้สึกของติ่ม วิชย และเกด ซึ่งชีวิตครึ่งปีที่โคราช ประสบการณ์การสัมผัสชนบทที่พวกเขาไปรู้จักมา มันได้สร้างจุดแตกต่างทางความคิดระหว่างพวกเขากับอาจารย์บางคนที่อยู่แต่ในกรุงอย่างสิ้นเชิง ภาพของบ้านกลางทุ่งที่ฝากระดานจะปกปิดให้มีดทั้งสี่ด้านก็ยาก ภาพของยายที่กู่ลี้กู่จ้วงตักข้าวสารซึ่งเหลืออยู่ถึงสุดท้ายมานึ่งให้พวกเขาได้กิน ภาพของเด็กน้อยที่ขาดอาหาร ฝ้าน้ำซับบ่อยกลางทุ่ง ภาพเด็กป่วยด้วยมาลาเรียขึ้นสมอง นอนเจ็บอยู่บ้านริมชายป่าภาพต่างๆ ฉากแล้วฉากเล่าผ่านเข้ามาในห้วงคิดคำนึง

ทันใดนั้นเองที่พิชัยจากพยัคฆภูมิพิสัยก็ยื่นขึ้นพูด เขากล่าวว่า “การพัฒนามหาวิทยาลัยมหิดลกำลังก้าวมาถึงจุดเปลี่ยนสำคัญทางประวัติศาสตร์ เรากำลังเผชิญหน้ากับคำถามที่ว่า ควรหาที่จะทอดทุนวิชาแพทยศาสตร์ไว้ในที่อันสูงจนยากที่จะเอื้อมถึง หรือจะเร่งการฝึกสอนให้